

12. Literární školy a osobnosti 70. a 80. let 19. století a jejich pojetí úkolů literatury

= **Ruchovci a Lumírovci**

- zprvu publikovali v časopisech řízených májovci, chtěli se osamostatnit
- **1868 almanach Ruch** k příležitosti položení základního kamene Národního divadla, sestavil ho Josef Václav Sládek, autoři z řad Ruchovců a Lumírovců, zatím společně, autoři básní vlastenecké zaměření, přírodní a intimní lyrika, básně plné výzev a politických útoků, vlastenecké elegie, epické historické skladby
- zájem o historickou tradici, českou minulost, emoce, dlouhé rétorické verše, květnaté obrazy, verše měly působit citově, ne logicky
- vznik školy národní – Svatopluk Čech, nejbojovnější Eliška Krásnohorská => **Ruchovci** – uznávají vlivy zahraniční literatury, ale jejich směřování je ryze vlastenecké, národní, světová literatura může českou ovlivnit, ale nesmí zastínit její domácí svéráz, stojí za českým národem, umění ve službách aktuálních společenských potřeb, prostředek boje za svobodu národa, přímé výzvy, následování vzorů, pronikání prvků lidové poezie, písní, Krásnohorská vyvolala polemiku – napadla tvorbu některých lumírovců, např. Jaroslava Vrchlického
- proti národní škole kosmopolité (Julius Zeyer, Jaroslav Vrchlický), kolem časopisu Lumír (redaktor a majitel Josef Václav Sládek) => **Lumírovci** – podle nich má sloužit umění především samo sobě – umění pro umění = lartpurlartismus, prostor svobody, má člověku zprostředkovat kulturní zážitek a seznámit je s cizími kulturami, básnické formy přejaté z cizích literatur, hojně využití jambu
- přelom 70. a 80. let roztržka mezi školou národní reprezentovanou Eliškou Krásnohorskou, která otiskovala své názory především v časopise **Osvěta** a kosmopolity, kteří publikovali do **Lumíra**, polemika na stránkách časopisů, ostrá slova od Krásnohorské, Svatopluk Čech se odmítal vyjadřovat – přátelé i v lumírovcích, Julius Zeyer se odmítal veřejně angažovat vůbec
- kritika Vítězslava Háška za kosmopolitismus v poemách, nejvíc kritizován Vrchlický, Jan Neruda oba tábory smířil v Osvětě, oba směry mají v literatuře své místo a přispěli do ní
- bezradné období, chtěli obdobu Rakousko-Uherského vyrovnání, osamostatnění v rámci rakouského soustátí, nepovedlo se jim to jako Maďarům (1867)

Společné znaky tvorby ruchovců a lumírovců: rétoričnost, patetičnost, pompéznost, zájem o historii, oživení básnické epiky, představa o významné společenské roli básníka, využívání zahraniční inspirace i domácí

Národní divadlo – spojuje je všechny myšlenka vybudovat samostatné reprezentativní české divadlo, vlastenecké cítění, začínají na tom pracovat bezprostředně po pádu bachovského absolutismu

1862 - zahájení činnosti Prozatímního divadla

1868 - položení základního kamene, podpora od všech vrstev společnosti

1881, srpen - slavnostní otevření divadla, nedokončené ještě, prvním představením zkomponovaným k této příležitosti byla Smetanova opera Libuše

- o dva měsíce později požár Národního divadla, všichni byli ze stavby nadšení, národní triumf, uspořádání sbírky, mobilizace národa

1883, listopad – obnovení činnosti Národního divadla

- stropní malby – Mikoláš Aleš, opona – první Ženíšek, druhá Hynais, Ženíšek, sochy – Myslbek

Ruchovci = škola národní

Svatopluk Čech

- studium v Praze na právech, právnická praxe, později žurnalista – Národní listy, Světozor, Lumír, spoluzakladatel časopisu Květy
- mluví o společnosti, na sebe nic neprozradí
- cesty do ciziny inspirací – Kavkaz, Dánsko (*epos Dagmar – dcera Přemysla Otakara I. provdaná za dánského krále, symbol ideální Česky)
- všeslovanská vzájemnost, vlastenecké, výrazná politická tendence, pádné slovo, aktuální obsah na prvním místě, pak teprve umělecká stránka
- krátké povídky, historické epické básně
- husitská tematika, historický námět je většinou jen kulisou pro zobrazení aktuální situace

*báseň **Husita na Baltu** – příspěvek do Ruchu

*epopej **Adamité** – poražení sekty Adamitů husity

*báseň **Žižka**

***Václav z Michalovic** – chlapec vychováván rodiči jako jezuita, jezuité pálí knihy, křesťanská sekta, chlapec se dozvídá, že jsou špatní, promluví ke svatebčanům o tom, jak jsou jezuité špatní, lidé ho nechtějí poslouchat, křičí se, bouří, zásah vojáků => chlapec skočí z ochozů a zabije se

***Ve stínu lípy** - cyklus krátkých básnických povídek, vesničané si vyprávějí na lavičce pod lípou, idylické

***Lešetínský kovář** – spor mezi českým kovářem a německým podnikatelem, který chce jeho kovárnu, za kováře se postaví dělníci, továrníci, vzpoura je potlačena, kovář ztrácí kovárnu

- hojné využití alegorie a satiry

*báseň **Evropa** – alegorická skladba, základem katastrofický příběh zničené lodi, rozbořený oceán, vylíčení proměn mezilidských vztahů a hodnocení politických idejí, političtí vězni jsou odváženi lodí Evropa do vyhnanství, vzbouří se proti posádce => zničení lodi

***Slávie** – všechny národy na lodi, nepokoje, boj Poláků a Rusů, nakonec se vše uklidní, domluva

***Hanuman** – poezie, příběh indického opičího krále, který chce poevropštit svou říši, neúspěšný

***Pravý výlet pana Broučka do Měsíce** – pražský měšťan pan Brouček, myslí jen na jídlo a pití, navštívuje zemský satelit, potkává Měsíčníany, pro něž je podstatná jen říše fantazie, směšné, nechtějí vnímat reálný svět

***Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do 15. století** – Matěj Brouček se napije v hospodě na Vikárce, jde domů a usne v sudu, se ocitá v době husitské, den před bitvou na Vítkově, sleduje především vlastní prospěch, bezzásadový, převlékání kabátů pro svůj vlastní prospěch, srab

*sb. **Jitřní písně** – lyrika, víra v lepší budoucnost národa, které dosáhne duchovními zbraněmi a pilnou prací

***Nové písně**

***Písně otrocka** – alegorická forma, obava z cenzury, úvahy o vlastním životě a básnické tvorbě

- ukládá naděje do moderny, oni ho považují za jediného příznivce ze starší generace

Eliška Krásnohorská

- obdivovatelka a žákyně Karolíny Světlé, představitelka ženského českého hnutí
- bojovné, konzervativně laděné kritiky, ostře proti lumírovcům, teoretické články, spisovatelka, kritička – tím proslula
- ostrá kritika z hlediska jazykové správnosti
- jedna z nejvýznamnějších překladatelek své doby (Mickiewicz, Puškin, Byron), dodržení formy originálu nadřazeno obsahové přesnosti

*autorka libret k operám Bedřicha Smetany – **Hubička, Tajemství, Čertova stěna**

Lumírovci = kosmopolité

Josef Václav Sládek

- vydavatel almanachu Ruch
- osobní nespokojenost se stavem českého národa, rozervanost, světobol => odchod do Ameriky – novinářina, učitel, dělník na stavbě železnice

***Americké obrázky** – cestopisné črty a studie, obdivuje americkou demokracii, je si vědom, jak se Američané chovali k indiánům, píše o českých vystěhovalcích

- svou tvorbou se blíží k ruchovcům, ale stal se hlavním organizátorem lumírovců, zastánce tvorby kosmopolitních básníků
- vliv Jana Nerudy, hutné jasné vyjádření, volba slov pro přesnost vyjádření, mužnost, tvrdost, statečnost, optimismus s přídechem tragédie
- sonety netradičně využity pro melancholické zachycení vzpomínek z dětství
- skepse vůči hodnotám poezie, psát básně za účelem pomoci jiným lidem, práce jako jakákoliv jiná, žádná výlučnost
- návrat z Ameriky, působí v Národních listech, redaktor Lumíra, žena zemřela i s dítětem při porodu

*sb. **Básně, Jiskry na moři** – poznamenané životní tragédií, myšlenky sebevraždy, časté zakrývání osobních depresí, objektivní podoba, nezúčastnění to ani nepozná, jakou tragédií jsou inspirovány

- z bolestí a depresí záchrana příklonem ke kolektivu, národnímu nebo všelidskému, vlastenecké a politické verše, americké zážitky, sociální balady, venkovské písně

*sb. **Sluncem a stínem** – formální i obsahová různorodost, odklání se od tradičního křesťanství, ale víra v Boha, v té době šťastný, nová manželka a dcera, ale vypisuje se i z žalu nad ztrátou první ženy, zhoršení zdravotního stavu

- touha po sociální a národnostní spravedlnosti, zamýšlí se nad smyslem poezie
- individualismus podle něj vede k pasivitě, dává své celé umění do služeb národa

***Selské písně a české znělky** – sloučení dvou cyklů, přesvědčení, že jádro českého národa tvoří dobrý sedlák, snaha o vytvoření ideálního typu, reakce na aktuální situaci, víra v budoucí národní svobodu

- považován za jednoho ze zakladatelů moderní české poezie pro děti *sb. Zlatý máj, Skřivánčí písně, Zvony a zvonky, b. Křišťálová studánka – snaha vcítit se do dětské psychiky, už to nejsou mravokárné pohádky, mravoličné příkazy jako ve starých pohádkách, nesnaží se násilně dětem vnucovat postoje dospělých, fantazie, nezávazná hra, témata jako vztah k rodičům, přírodě, vlastenectví
- překladačská činnost, hlavně anglo-americká literatura, hlavní je pro něj dodržet obsah a atmosféru, spoléhal na tradiční díla

Jaroslav Vrchlický

- vlastní jméno Emil Frída, u strýce faráře strávil mládí
- studium románských jazyků
- plodný autor, cca. 75 sbírek, dramata, překlady, pár próz
- vydával všechno, nebyl dostatečně sebekritický, velký básník té doby, ale také terč kritiky
- vysoké společenské postavení, člen akademie věd a umění, vysokoškolský profesor literatury, člen sněmovny
- obdivovatelka Sofie Podlipská, působil jako vychovatel v Itálii, záliba v jižanské kultuře, nakonec se ožení za její dceru – milostné štěstí, verše ***Dojmy a rozmary**
- básně optimistické versus pesimistické, básně plné osobního štěstí, pesimistické verše hodnotící celé lidstvo, emocionální, citlivé básně, zdary i trápení do veršů

***Z hlubin** – lyrická prvotina, bohatá básnická obraznost, romantické, přírodní lyrika

*Sny o štěstí – psané v Itálii, zřejmá inspirace Hálkem

*Strom života – inspirace volným veršem Walta Whitmana, oslava života

***Meč Damoklův** – zoufalství

- lyrika vzdálená reálnému světu, básnický svět, využívá mýtických postav faunů a nymf
- vyhýbá se vlasteneckým, politickým a sociálním tématům, podle něj funkcí umění je vzdalovat člověka od všedních dnů, odpočinek, osvobození, fantazijní, umění pro umění, látky

cizího původu soudobému čtenáři neznámé, nejráději čerpal náměty ze starověkého Řecka, renesance, středověku

- básně psal na jakýkoliv podnět, později se k nim nevracel, neupravoval je
- do české literatury nové básnické formy z ciziny – villonská balada, rondel, ritomel, sestina, rispet...
- trvá na přísném dodržování básnické formy(4,4,3,3), vrací se k petrarkovské podobě sonetů

*Nové sonety samotáře

- postupně čím dál tím větší bolest v dílech, hořkost

*sb. Hořká jádra – způsobeno tvůrčí krizí, kritikou

*sb. **Breviř moderního člověka** – obhajoba své tvorby, nesouhlas s moderními realistickými hesly, staví se proti Svatopluku Macharovi z nové generace básníků, obhazuje Háľka

- manželka se mu přiznává k dlouholeté nevěře, neví, jestli je dcera jeho, lidská i umělecká izolace

*sb. **Bodláci z Parnasu** – osamocenosť, dekadence, krvácí mu srdce

*sb. **Okna v Bouři** – pocity životního zklamání, začíná se svou bolestí i bojovat, snaha překonat ji, nová naděje, častá písňová forma, úspornosť verše, citová hloubka

***Zlomky epepeje** – básnický cyklus, podle legendy věků Victora Huga, vybíral významné dějinné okamžiky, věrný obraz historických období, subjektivita

- pocit nutnosti vytvořit repertoár pro Národní divadlo, píše dramata

*Noc na Karlštejně

***trilogie Hippodamie**: Námluvy Peloponovy, Smír Tantalův, Smrt Hippodamie – kopie antických tragédií, hudba Zdeňka Fibicha

- překladatel románské literatury *Básně – Victor Hugo, Poezie francouzská nové doby, Poezie italská nové doby, přebásnění Cyrana z Bergeraku, často i starší literatura, překládal i neznámé autory, aby vznikly nové impulzy – např. seznámil českou literaturu s dekadencí a symbolismem
- mrtvice, ztratil schopnost číst a psát, umírá

Julius Zeyer

- francouzsko-židovský původ, doma se mluvilo německy, od chůvy slýchával příběhy, rozhodl se pro českou literaturu
- blízko k české moderně
- vyhýbal se oficiálním poctám, nechtěl se angažovat ve veřejném životě, cestoval po Evropě
- těžiště v epice, veršovaná nebo psaná próza, oživování starých mýtů, příběhů, pověstí, legend různých kultur
- hrdinové: typicky mužští, citově založené, vášnivé, schopni pro svůj cíl čehokoliv
- umění je podle něj pomyslné sebevyjádření národa
- věří v existenci smyslově nepostihnutelného ideálu
- umění odpoutané od všední reality, svět je podle něj jednotou v mnohosti plnou dobra a krásy, kterou musí člověk objevovat
- stylizace jazyka děl do podoby vzdálené běžné řeči, vytvářené světy, stahuje tam čtenáře, snaží se o srozumitelnosť, pevná stavba, dlouhá souvětí - pocit vznešenosti a výjimečnosti, výběr tématu – mlhavé, magické, napínavé, dobrodružné, přes to vyprávěné s vyrovnanosť a klidem
- obdiv k evropskému středověku, rytířské ctnosti, česťnosť, bezmezná věnosť

***Román o věčném přátelství Amise a Amila** – příběh ze středověké Francie

***Karolinské epepeje** – 4 veršované příběhy o rytířích Karla Velikého

***Tři legendy o křucifixu** – spojuje je osud pokořeného národa, víra ve všeobjímající boží lásku a spásu

*jedna z legend – Legenda pražská - **Inultus** – prozaická legenda, v pobělohorské Praze, hrdina pražský básník, kterého sochařka potká náhodně v Praze, slouží jako model pro sochu Krista, sochařce se dílo nedaří, není schopná dokonale zachytit bolestnou tvář mučedníka, vytváří sochu na zakázku, Inultus na křici umírá, zabije ho umělkyně, která je do své práce naprosto zahleděna, touží po dokonalosť svého díla, Inultus se stává tak svatým mučedníkem českého národa, na křici má pocit, že se čím dál víc přibližuje Kristu svým utrpením, na tváři blaženosť, to Flavia ale nechtěla, mrtvolu spolu se služebnictvem ukryje do sklepa, není schopna nést tíhu vraždy a spáchá sebevraždu, v té

chvíli zmizí krucifix, který si od ní koupil Baltazar, služebnictvo prozradí smrt Inulta, koná se pohřeb, před jeho rakví kráčí Kristus a David s harfou

*Legenda toledská

*Legenda slovenská – Samko Pták

- nejasný postoj ke křesťanství, v jeho dílech na stejnou rovinu s pohanstvím
- konec 80. let skepse, myšlenková krize, děj umisťuje do současnosti, opouští metodu ožívání starých příběhů

***Jan Maria Plojhar** – román, dekadentní, rozpor mezi svým snem a skutečností u muže, touha po činu a neschopnost ho vykonat, v souboji zranění, jede se léčit do Itálie, kde se setkává s démonickou ženou, tělesný vztah, potom nachází útočiště u ušlechtilé ženy, která se snaží pomoci jeho duši ze stínu, ale on jí umírá v náručí a ona spáchá sebevraždu

***Dům u tonoucí hvězdy** – vše směřuje k zániku a smrti, vypravěč se setkává v Paříži s umírajícím Slovákem Rojkem, pesimismus zoufalství

- snaha se prosadit jako dramatik Národního divadla, dramata, neúspěšně

***Radúz a Mahulena** – jediná dodnes populární hra, hudba Josef Suk, hra z motivů slovenských pohádek, nadnárodní

Bohdan Jelínek

- tvorba ukončena předčasnou smrtí, vynikající lyrik
- jeho dílo vydal Jaroslav Vrchlický pod názvem ***Spisy Bohdana Jelínka veršem i prózou**
- spojoval májovce a lumírovce

Jaroslav Kvapil

- proslavil se jako režisér, dramaturg, dramatik Národního divadla, podílel se na proměně repertoáru, začal se hrát Ibsen a Čechov, až po roce 1900

***Princezna Pampeliška** – spojení novoromantismu a impresionismu